

Huumori lasten kanssa- ovi yhteisöllisyyteen?

Tuula Stenius^a, Liisa Karlsson^b & Ari Sivenius^c

^a *Helsingin yliopisto, vastaava kirjoittaja, s-posti: tuula.stenius@helsinki.fi*

^b *Helsingin yliopisto*

^c *Itä-Suomen yliopisto*

TIIVISTELMÄ: Artikkelissa käsitellään varhaiskasvatusikäisten lasten huumoria aikuisten havainnoimana. Teoreettisesti huumori-ilmiötä lähestytään yhteisöllisyyttä ja leikillisyyttä tarkastelemalla. Huumoria on tutkittu yleisesti, mutta 1–6-vuotiaiden huumorin merkitystä kasvatuksessa on tutkittu vähemmän. Empiirinen aineisto perustuu kyselyaineistoon, joka kerättiin vuoden 2018 lopulla pienten lasten huumoritutkimuksen yhteydessä. Tutkimuksessa kysytään, mitä pienten lasten huumorin muotoja aikuiset tunnistavat ja miten aikuiset käyttävät huumoria pienten lasten kanssa. Menetelmällisesti tutkimusaineistoa analysoitiin sisällönanalyysillä. Tulokset osoittavat, että pienet lapset kutsuvat huumorillaan ympärillään olevia ihmisiä luokseen. Tämä avaa aikuisille mahdollisuuksia leikillisyyden kautta päästä mukaan yhteiseen hauskaan. Leikkisä ja iloinen, lapsia kuunteleva aikuinen luo myönteistä ilmapiiriä ja avaa näin oven yhteisiin ilon hetkiin, yhteisöllisyyteen.

Asiasanat: *pienten lasten huumori, yhteisöllisyys, leikillisyyys*

ABSTRACT: The article examines the children's humour in the early years through adults' observations. Theoretically the phenomenon of humour is approached by investigating communality and playfulness. Humour has been studied at a general level, but the meanings of 1-6-year-old children's humour has been studied less. The empirical data is based on survey data, which were collected at the end of 2018 in connection with a study on young children's humour. The study asks what forms of children's humour adults identify, and how adults use humour with young children. The data was analysed using the method of content analysis. The study shows that young children use humour as an invitation to the people around them. Through playfulness, adults are provided opportunities to join in the shared fun. A playful and

joyful adult who listens to children creates a positive atmosphere, and thus opens the door to shared moments of joy, to communality.

Keywords: *humour of young children, communality, playfulness*

Johdanto

"Lapset ovat hyviä opettamaan huumoria ja se tarttuu."

(Päiväkodin kasvattaja)

Huumori on useimmille ihmisille tuttu asia, mutta sen määrittely ei ole helppoa. Huumori voidaan määritellä kokemukseksi, jonka tuottaminen tai vastaanottaminen saa aikaan hymyä, naurua tai muita huumorin sosiaalisia ilmiöitä (Loizou & Recchia, 2019, s. 1). Tämä huumorin määritelmä sisältää niin pienten lasten sanattomat hassuttelut kuin sanalliset oivallukset.

Huumorin on todettu lisäävän ryhmän yhteisöllisyyttä ja huumoritaidot voivat tukea sosiaalista osaamista koko elämän ajan. On huomattu, että aikuisilla on myös merkittävä rooli lasten huumoritaitojen kehittymisessä (Bergen, 2019; Loizou, 2005; Martin ym., 2003). Myös positiivinen psykologia tuo esiin huumorin merkityksen voimavarana. Huumorintajuisuus nähdään yksilön ja ryhmän positiivisena ominaisuutena ja huumoria tarjotaan esimerkiksi koululuokkaan yhdeksi positiivisen pedagogiikan työkaluksi (Leskisenoja, 2017). Kouluikäisten lasten huumoria onkin tutkittu esimerkiksi lukemiseen innostamisessa (Orekoya ym., 2014), monikulttuurisen luokan toiminnassa (Alatalo & Poutiainen, 2016) ja lasten piirustusten tuottamasta huumorista (Aerila ym., 2017), joissa tutkimuksissa on todettu huumorin käytön hyötyjä kouluyhteisöissä. Useissa tutkimuksissa on myös todettu, että suurin osa ihmisistä pitää itseään huumorintajuisena (Martin, 2011). Lasten kanssa toimiessa/opetuksessa huumoria ei juurikaan käytetä tietoisesti. Chaniotakis ja Papazoglou (2019) toteavat opettajan huumorin käytöstä luokkahuoneessa: opettajat arvostivat huumoria, mutta muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta eivät kuitenkaan käyttäneet sitä oppitunneilla.

Varhaiskasvatusikäisten huumoritutkimus on lisääntynyt vasta 2000-luvun alusta alkaen (mm. Loizou, 2005; Karjalainen & Puroila, 2017). Syy vähäiseen tutkimukseen saattaa olla se, että pienten lasten maailma on osittain erilainen kuin aikuisten ja se tuo uusia haasteita huumorin tutkimiselle, varsinkin jos lapsella ei vielä ole kielellistä sanastoa. Aiemmin pienten lasten huumorin tutkimus on keskittynyt esimerkiksi huumorin kehityksellisiin vaiheisiin ja kognitiiviseen kykyyn tuottaa huumoria (McGhee, 1984; 2002). Voidaan kuitenkin osoittaa, että huumoria esiintyy jo alle kouluikässä (esim. Karjalainen & Puroila, 2017; Loizou, 2005; Stenius ym., 2021; Tallant, 2015).

Arkihavaintoina pienten lasten vanhemmat ja lasten kanssa toimivat aikuiset muistelevat mielellään pienten lasten huumoria. Tässä artikkelissa tutkimme alle kouluikäisten lasten huumoria aikuisten havainnoimana. Tutkimme, mitä pienten lasten huumorin muotoja aikuiset tunnistavat ja miten aikuiset käyttävät huumoria pienten lasten kanssa? Kiinnostuksemme kohteeksi nousevat huumorin yhteisöllisyys ja aikuisen leikillisyyden aikuisen ja pienen lapsen välisessä vuorovaikutuksessa.

Teoreettisessa taustassa tarkastelemme aluksi pienten lasten huumorin erityispiirteitä ja sen jälkeen yhteisöllisyyttä lasten ja aikuisten yhteisenä tilana. Tämän jälkeen jäsenämme sitä, mikä merkitys aikuisen leikillisyydellä on yhteisen huumorin rakentamisessa.

Pienten lasten huumorin erityispiirteitä

Huumoria koskevat tutkimukset tarkastelevat aihetta erilaisista tulokulmista ja antavat näin erilaisia merkityksiä pienten lasten huumorin erityisyydestä. Esittelemme tässä 2000-luvun tutkimuksia, jotka selittävät pienten lasten huumoria. Loizou (2005) alle kaksivuotiaiden lasten huumoritutkimus tuo esiin kaksi lasten tapaa tuottaa huumoria: *absurdin* ja *voimaannuttavan*. Tämän mukaan jo vauvaikäiset lapset näkevät huumoria absurdeissa tilanteissa tai käyttävät huumoria voimaantumiseen vastustamalla aikuisia. Absurdissa huumorissa lapset huomaavat tavallisuudesta poikkeavia tapahtumia, jossa on hauskoja eleitä, asentoja tai muuta epäjohdonmukaista naurattavaa. Voimauttavassa huumorissa lapsella on kyky rikkoa kasvattajien odotuksia ja käyttää huumoria itsensä vahvistamiseen (Loizou, 2005). Karnevalismin teoria lasten huumorimuotona perustuu Bahtinin (2002) naurututkimuksiin. Jennings-Tallant (2019) on huomannut, että lapsille on tyypillistä *karnevalistinen* huumori. Hän pitää tärkeänä sitä, että aikuiset oppisivat ymmärtämään tätä huumorimuotoa, jossa arki ja sen itsestäänselvytykset kyseenalaistetaan. Karnevalistinen henki voi syttyä yhtäkkiä jostakin pienestä innokkeesta. Valta on myös olennainen osa karnevalistista huumoria (Jennings-Tallant, 2019). Karnevalistisuuteen liittyy vallitsevien olojen kritisointi ja esimerkiksi lasten tapauksessa sääntöjen ja aikuisten vastustaminen. Tämä näkyy myös Loizou (2005) tutkimuksessa jo pienten lasten tavassa tehdä hauskaa vastustamalla aikuista. Näiden huumorimuotojen lisäksi pienten lasten huumoriin kuuluvat myös skatologinen eli eritehuumori ja sukupuolielimiin liittyvä hassuttelu (Van der Geest, 2016; McKenzie, 2005), jotka voivat tulla esiin edellä mainittujen huumorimuotojen sisältönä.

Etnografisessa tutkimuksessamme esittelimme lasten huumorin rakentumista päiväkodissa (Stenius ym., 2021). Tutkimus tehtiin kolmessa päiväkodissa, jossa videoitiin ja havainnoitiin lasten arkea. Analyysissa ilmeni, että lapset eivät niinkään kertoneet vitsejä, vaan arkitilanteissa lapset täyttivät usein tyhjäkäynnin hassuttelulla. Tutkimus toi esiin termin *hyperhauskuus*, joka oli lapsille ominainen tapa pitää hauskaa.

Hyperhauskuudessa lapset intoutuivat yllyttämään toisiaan nauramaan ja hassuttelemaan erilaisissa tilanteissa kuten keskusteluissa, sadun kertomisessa tai leikissä. He toistivat ja liioittelivat sekä riehaantuivat keskenään, mutta tilanne saattoi myös loppua nopeasti. Kalliala tuo esiin (1999) leikkitutkimuksessaan Cailloisin (1958) luokituksen leikin peruskategorioista, jossa Ilnix-leikki kuvaa sekasortoista hulluttelun puuskaa, joka voisi olla kuvatun hyperhauskuuden eräs osa.

Edellä mainitut tutkimukset ovat tuoneet tärkeää tietoa lasten keskinäisestä huumorista. Lasten huumorin ymmärtäminen onkin ensimmäinen askel kasvattajille huumorin rikastamiseen lasten kanssa (Loizou, 2019; Stenius ym., 2021). On kuitenkin mahdollista, että lasten huumori jää omaksi saarekkeeksi eivätkä aikuiset ja lapset kohtaa yhteisessä hauskanpidossa (Stenius ym., 2021). Huumoriin liittyy usein nauraminen ja monissa tutkimuksissa onkin todettu, että nauru yhdistää (Gremigni, 2012; Hasset & Houlihan, 1979; Manninen, 2019). Naurun esiintyminen lapsen ja aikuisen välisissä suhteissa on hyvä osoitin varhaiskasvatuksen pedagogisesta ilmapiiristä ja laadusta (Hännikäinen, 2004, 2005). Huumorin käytöllä on myös monia muita mahdollisuuksia. Esimerkiksi huumori on myös oivallinen keino helpottaa jonkin asian oppimista, tuoda vaihtoehtoja tylsien tai toistuvien asioiden oppimiseen sekä auttaa myös selviytymään hankalista tilanteista pienten lasten kanssa (Martin, 2011; McGhee, 2019; Tamblyn, 2003).

Kaiken ikäisten tuottamassa huumorissa voi olla sekä myönteisiä että kielteisiä ulottuvuuksia. Huumorityyliä mittarin kehittäneet tutkijat Martin kumppaneineen (2003) esittelivät psykososiaalista hyvinvointia edistäviä ja estäviä huumorityylejä nuoria aikuisia koskevassa tutkimuksessaan. Koska mielenkiintomme kohdistuu huumorityyliä vaikutukseen eri-ikäisistä koostuviin ryhmiin, katsomme että huumorityylejä voi soveltaa myös ikään katsomatta. Kuka tahansa huumoria käyttävä, lapsi tai aikuinen, voi lisätä tai vähentää huumorityylillään yhteisöllisyyttä. Tutkijoiden mukaan psykososiaalista hyvinvointia edistäviä ovat *yhdistävä* (affiliative) ja *voimauttava* (self-enhancing) huumori. Yhdistävää huumoria käytetään muiden huvittamiseksi ja suhteiden luomiseksi. Tällainen hyväntahtoinen huumori lisää yhteenkuuluvuutta ja vetovoimaa. Yhdistävään huumoriin kuuluu extraversio, iloisuus, läheisyys ja positiiviset mielialat ja tunteet. Voimauttavassa huumorissa on kysymys humoristisesta asenteesta, jossa henkilöllä on taipumus olla huvittunut ristiriitaisuuksista. Tällainen henkilö ylläpitää humoristista näkökulmaa myös stressissä ja hankalissa tilanteissa, mutta huumorin ei tarvitse olla sidoksissa extraversion. Psykososiaalista hyvinvointia estäviä tyylejä ovat *itsetuhoinen* (self-defeating) ja *aggressiivinen* (aggressive) huumori. Itsetuhoisen huumorin käyttäjä hakee toiminnallaan hyväksyntää itsensä tietoisesti nolaten. Taustalla voi olla tunteen kieltäminen ja heikko itsetunto. Aggressiivisen huumorin käyttäjä loukkaa toisia tahallisesti eikä tällaisen huumorin käyttäjä välitä kiusaamisen tai pilkkaamisen seurauksista (Martin ym., 2003).

Aikaisemmissa tutkimuksissa on siis todettu, että lasten huumori voi olla absurdia, voimauttavaa, karnevalistista ja hyperhauskuutta. Lasten huumori voi olla niin sanallista, toiminnallista kuin sanatontakin. Positiiviset huumorin ulottuvuudet lisäävät yhteisöllisyyttä, kun taas kielteiset rikkovat yhteisöllisyyttä (Martin ym., 2003). Seuraavassa määrittelemme yhteisöllisyyttä pienten lasten ja aikuisten ryhmissä.

Huumori on yhteisön liima

Lapset kuuluvat moniin yhteisöihin kuten perhe- ja päiväkotiyhteisöihin. Suomalaisista lapsista jopa 76 prosenttia kuuluu päivittäin päiväkotiyhteisöön (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL], 2019). Lapset muodostavat oman yhteisönsä vertaisryhmänä, mutta aikuiset ovat yleensä myös osa lasten arkea yhteisöissä. Mitä yhteisöllisyys tarkoittaa? Sanat 'yhteisö', 'yhteisöllinen' ja 'yhteisöllisyys' ovat johdettuja suomen lukusanasta yksi, ja tästä johdettuna yhteisö on joukko ihmisiä, joilla on yhteys ja jotakin yhteistä, jaettua (Häkkinen, 2004).

Yhteisöllisyys on tullut osaksi yhteiskunnallista keskustelua 1990-luvun puolivälin jälkeen (Karlsson, 2020). 2000-luvulla yhteisöllisyyttä on pidetty tavoiteltavana ja sitä on tarjottu monenlaisten ongelmien ratkaisuksi ja hyvinvointia lisääväksi asiaksi (Kalliokoski, 2020). McMillanin ja Chavisin (1986) mukaan yhteisöllisyys voidaan käsittää jäsenyyden, vaikuttamisen, integraation ja jaetun emotionaalisen yhteyden kautta. Jäsenyys tai yhteenkuuluvuus tarkoittaa tunnetta yhteisöön kuulumisesta tai jäsenten välisestä yhteydestä. Vaikuttaminen (influence) merkitsee, että yksilö kokee ryhmän merkitykselliseksi ja ryhmä hänet. Integraatiossa yksilön tarpeet tyydyttyvät ryhmän jäsenyyden kautta. Emotionaalinen yhteys syntyy, kun ryhmän jäsenillä on yhteinen jaettu historia, yhteistä aikaa ja kokemuksia (McMillan & Chavis, 1986). Nämä yhteisöllisyyden määrittelyt soveltuvat sekä perheeseen että päiväkotiin. Jäsenten välinen yhteys voi vahvistua huumorin kautta esimerkiksi yhdessä nauramalla (Manninen, 2019).

Myös päiväkodin yhteisöllisyyttä on tutkittu. Lasten instituutioiden yhteisöllisyyttä tutkineiden Koivulan ja Eerola-Pennasen (2017) mukaan lapset vahvistavat yhteenkuuluvuuttaan hulluttelemalla ja ilmaisemalla ystävyyttä ja kiintymystä. Myös emotionaalinen yhteys ilmenee leikissä siihen sitoutumisena, fyysisenä läheisyytenä ja hullutteluna sekä me-tunteen korostamisena (Koivula & Eerola-Pennanen, 2017). Hulluttelu soveltuukin hyvin kuvastamaan näiden yhteisöllisten ominaisuuksien huumoriyhteyttä. Perheen vuorovaikutuksessa on samoja elementtejä kuin päiväkodissa, vaikka päiväkodissa onkin paljon enemmän lapsia kuin aikuisia. Haverisen ja Martikaisen (2004) perheenjäsenien vuorovaikutustutkimuksessa perheen ruokailutilanteesta todettiin, että yhdessäolon tunneilmasto säilyy lämpimänä, kun keskustelu värityy huumorilla. Huumorinpilkahdus ja sanaleikki tuovat iloa iltapalan tunnelmaan ja moniin

yhdessäolon tilanteisiin (Haverinen & Martikainen, 2004). Bergenin (2019) mukaan erityisesti silloin, jos perheessä ei käytetä paljon huumoria, päiväkodin henkilöstön pitäisi käyttää huumoria monipuolisesti.

Ryhmän toimintaa voidaan tutkia myös siitä näkökulmasta, kuka on toiminnan keskiössä. Karlsson (2000) erittelee aikuis-, lapsi- ja yhteisökeskeisten toimintakulttuurien lähtökohtia. Toimintaa voidaan tarkastella aikuisen näkökulmasta, jolloin aikuinen opettaa ja kasvattaa, suunnittelee ja arvioi lapsia. Jos keskiössä on lapsen toiminta, toiminnan huomioiminen kohdistuu lapsen oppimiseen ja kasvamiseen, lapsia seurataan ja lapsen annetaan toimia ja ilmaista itseään. Yhteisöllisessä prosessissa kasvetaan ja opitaan yhdessä, kohdataan, suunnitellaan yhdessä ja tieto syntyy vuorovaikutuksen kautta (Karlsson, 2000, s. 63). Wiesenfeldin (1996) mukaan yhteisöllisyys muotoutuu yhdessä toimimisen kautta, jossa säännöt ovat osa yhteisön kehittymistä ja syntyvät yhteisön vuorovaikutuksesta. Yhteisö syntyy yksilöiden identiteetistä ja niiden yhdistämisestä, jolloin ”minästä” kehittyy ”me” (Wiesenfeld, 1996). Huumorin voidaankin sanoa olevan yhteisössä kuin liima, joka yhdistää ryhmän jäseniä toisiinsa.

Karlssonin (2020) mukaan aikuisella on vastuu ja valta vaikkapa leikin ja huumorin kautta havainnoida ja tunnistaa lapsen aloitteita. Martinin ja kumppaneiden (2003) mukaan sekä aikuisten että lasten aloitteista syntyvä yhdistävä huumori kutsuu yhteiseen hauskuuteen ja voi parhaimmillaan lisätä yhteisöllisyyttä. Myös voimauttava huumori voi olla yhteisöä kokoavaa. Itsetuhoinen ja erityisesti aggressiivinen huumori ovat yhteisöllisyyttä rikkovaa (Martin ym., 2003). Yhteisöllisyys edellyttää yhteisiä kokemuksia ja niitä voidaan kokea esimerkiksi leikissä.

Leikillisyyden toimintakulttuuri ja huumori

Edellä olemme todenneet, aikuisella on vastuu yhteisöllisen hengen luomisesta ja vastavuoroisuudesta lasten kanssa. Aikuisilla on myös merkittävä rooli lasten huumoritaitojen kehittymisessä (Bergen, 2019; Loizou, 2005; Martin ym., 2003). Lasten arkeen kuuluu oleellisena leikki, joka tarjoaa kasvattajille myös mahdollisuuden päästä mukaan lasten maailmaan. Huumorissa on myös paljon leikin piirteitä. Kielitoimiston (2020) sanakirjan mukaan leikki on ”lasten mielihyväsävyinen toiminta ilman hyötytarkoitusta” tai leikki voi myös tarkoittaa ”leikinlaskua, pilailua, vitsailua”. Vygotskyn (1933/2002) mukaan leikki on toimintaa, joka toteutetaan kuvitellussa tilanteessa. Hänen mukaansa aivan pieni lapsi leikkii erottamatta kuvitteellista ja todellista, mutta leikissä on nautintoa. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset myös mieltävät leikin mukavana tekemisenä päiväkodissa, jonka lapset itsekin kertovat. Kun lapsilta kysyttiin mukavaa tekemistä päiväkodissa, lapset mainitsivat eniten leikkimisen (mm. Pihlainen ym., 2019), ja tämä on tullut esiin muissakin tutkimuksissa.

Aikuinen voi osallistua lasten omaan leikkimaailmaan yhteisen kielen ja osallistumisen kautta. Corsaron (2018) näkemyksen mukaan aikuinen rakentaa lasten leikkiä ja yhteisöllisyyttä. Koska lapsilla on tarve oppia, he yrittävät joka päivä ymmärtää aikuisten tekojen, sanojen ja viestinnän kautta, mitä elämä ja todellisuus on. Kun lapset ovat yhdessä, he tuottavat olettamiensa totuuksien kaltaista vuorovaikutusta leikin ja yhteisöllisyyden kautta (Corsaro, 2018). Hakkarainen ja Bredikyte (2013) ovat tutkineet aikuisen osallistumista lapsen leikkiin päiväkodissa. Lasten oman kielen ymmärtäminen sekä aito osallistuminen leikkiin helpottavat aikuisen osallistumista (Hakkarainen & Bredikyte, 2013). Köngäksen (2018) päiväkodin tunnetutkimuksen mukaan aikuisen olisi kyettävä puhumaan lasten vertaiskulttuurille ominaisella viestinnän tavalla, niin että lapsi luottaa aikuiseen myös tunteiden ilmaisemisessa. Muuten on vaarana, että lapset jakavat tunteitaan vain vertaisten kanssa suljettujen ovien takana (Köngäs, 2018). Myös Kankaan (2010) tutkimuksessa todettiin, että sanoilla ja ideoilla leikkiminen edellytti keskinäistä luottamusta ja osallistujien toiminnan hyväksymistä (Kangas, 2010).

Tutkijat näkevät leikissä ja huumorissa yhteistä ja huumorissa onkin paljon leikin piirteitä. Sekä leikki että huumori tapahtuvat ”ikään kuin” tai leikisti ja tuottavat viihdytystä asian itsensä vuoksi (Bergen, 2002; Martin, 2011). Leikin ja huumorin ero selittyy sillä, että huumoriin sisältyy enemmän epäjohdonmukaisuutta, outoja asioita, liioittelua ja ristiriitaa tavallisten tapojen kanssa ja usein myös naurua (Martin, 2011, s. 236).

Leikkiin voi kutsua sekä lapsi että aikuinen. Oleellista on se, miten toiminta jatkuu, antaako aikuinen tilaa lapsen valinnoille sekä se, ollaanko vastavuoroisia (Rissanen & Mustola, 2017). Ei pelkästään leikeissä vaan myös monissa arkisissa tilanteissa on mahdollista keskustella ja hassutella. Toistuvissa yhteisissä tilanteissa kuten ruokailussa ja pukeutumistilanteissa aikuisella ja lapsella on mahdollisuus luoda yhteistä hauskuutta (Rutanen, 2013; Kettukangas, 2017). Kankaan (2010) mukaan leikillinen oppimisympäristö rakentaa luovuutta ja yhteisöllistä tietoa. Joku lapsista tai aikuisista voi esitellä jännittävän idean, johon muut osallistuvat. Yhteinen huumori ja jännitys toimivat emotionaalisina stimulaatioina kollektiiviseen mielikuvitukseen ja leikkiin (Kangas, 2010).

Aikuisella on vastuu ja valta vaikkapa leikin ja huumorin kautta havainnoida ja tunnistaa lapsen aloitteita (Karlsson, 2020). Corsaron (2003) mukaan lapset ovat parhaita tietolähteitä, kun pyritään ymmärtämään lapsuutta ja lasten tapaa kokea maailma. Ymmärtämistä voi lähestyä esimerkiksi havainnoimalla lasten leikkiä. Heikan ja tutkijakumppaneiden (2011) mukaan varhaiskasvatuksessa lapsen havainnointia päiväkodissa pidetään eräänä kehityksen arviointimenetelmänä ja pedagogisen toiminnan suunnittelun pohjana. Havainnointia lisäävissä päiväkodeissa pelkkä aktiivinen läsnäolo lasten leikin havainnoijina rikasti leikkiä ja pidensi lasten leikkiaikaa

(Heikka ym., 2011). Tämäkin voi mennä liiallisuuksiin ja aikuinen voi havainnoida ja ohjata leikkiä, mutta ei liity siihen mukaan (Fleer, 2015). Hakkaraisen ja kumppaneiden (2013) mukaan aikuisen pääseminen leikkiin edellyttää läsnäoloa, katsekontaktia, havainnointia ja pyrkimystä yhteisymmärrykseen yhteisissä leikkikokemuksissa lasten kanssa. Vaikka aikuinen osallistuisikin leikkiin, hänen ei ole helppo kuitenkaan olla emotionaalisesti läsnä (Emilson & Folkesson, 2006). Hännikäisen (2004) mukaan lasten leikilliset toiminnot saattavat häiritä aikuisen suunnitelmia, estää kasvatustavoitteiden toteutumista tai aiheuttaa epäjärjestystä. Kankaan ja Brotheruksen (2017) mielestä aikuisten osallistumattomuus leikkiin johtuu siitä, että aikuiset ajattelevat, että lapset osaavat leikkiä itseksensä. Aikuisen rooli voi näyttäytyä leikin kontrolloijana ja keskeyttäjänä, joka sanelee leikille reunaehdot ja rajoittaa lasten toimintaa (Kangas & Brotherus, 2017). Vaarana myös voi olla, että aikuinen ”leikittää”, hallitsee ja kyselee ja yrittää saada lasta tiettyyn suuntaan ja jää samalla leikin ulkopuoliseksi (Lobman, 2006).

Huizingan (1984) homo ludens -ilmaus tarkoittaa leikkivää ihmistä. Hänen mukaansa kaikki kulttuuri on lähtöisin leikistä (Huizinga, 1984). Kun aikuinen osallistuu leikkiin, häntä voidaan kutsua leikilliseksi, mikä tarkoittaa ”leikkimielistä, pilailevaa, hilpeää, lystikästä ja humoristista” (Kielitoimiston sanakirja, 2020). Näkemyksemme on, että aikuisen havainnoissa lasten leikkiä kaikissa arjen tilanteissa ja osallistumalla siihen vastavuoroisesti, avautuu mahdollisuus myös yhteiselle huumorille lasten ja aikuisten välillä. Näin syntyy leikkillisyyden toimintakulttuuria, jossa on tilaa jokaisen omalle huumorille.

Tutkimuksen tehtävä, toteutus ja aineisto

Analysoimme, mitä pienten lasten huumorin muotoja aikuiset tunnistavat sekä mitä yhteisöllisyyttä ilmentävää löydämme havainnoista? Miten aikuiset käyttävät huumoria pienten lasten kanssa? Tutkimus on laadullinen ja perustuu 2018 kerätyn kyselyaineiston avoimien kysymysten vastausten analysointiin. Tutkimusaineisto kerättiin osana etnografista pienten lasten huumoritutkimusta, joka aloitettiin vuonna 2018, ja jossa tavoitteena oli tutkia pienten lasten huumorin rakentumista päiväkotiympäristössä (Stenius ym., 2021). Taulukossa 1 esittelemme analysoitavana olevan kyselyaineiston. Tähän tutkimukseen valikoituneet kysymykset rakentuivat tutkimusprosessin havaintojen pohjalta ja täyttivät aukkoa, jonka sisällöt jäivät tarkastelematta etnografisessa tutkimuksessamme. Kyselylinkkejä jaettiin Facebookin kautta varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja alan opiskelijoille tarkoitettujen ryhmien ja yksityisten henkilöiden välityksellä.

Tässä artikkelissa analysoimme kyselyiden avovastauksia (546). Ensimmäinen sähköinen nettikysely sisälsi Likert-asteikolla kysymyksiä huumorikäsitteistä sekä avoimia kysymyksiä; tästä kyselystä valittiin kaksi avovastausta. Kyselylinkki oli auki 24.9.2018–2.5.2019. Toinen kysely syntyi tarpeesta tietää, miten aikuiset käyttävät huumoria ja siinä oli vain yksi avovastaus. Linkki oli auki 7.12.2018–2.5.2019. Kyselyyn vastanneista aikuisista noin puolet oli päiväkodeissa toimivia kasvattajia ja loput muita lasten elämässä vaikuttavia aikuisia: äitejä ja isiä sekä perhepäivähoitajia, sisarusia, isovanhempia, kummeja tai muita lasten kanssa toimivia henkilöitä.

Rajoituksena voidaan tässä tutkimuksessa pitää, että molempien kyselyiden vastaajat rajautuvat henkilöihin, jotka käyttävät Facebookia. Saattaa olla, että juuri aktiivisimmat varhaiskasvatuksen henkilöt seuraavat ammatillisia kanavia. Kysymyksessä ei ole edustava otos vaan näyte. Vastausprosenttia ei ole mahdollista selvittää, koska linkki jaettiin monessa eri paikassa.

Sähköisissä kyselyissä tutkimustyökaluna käytettiin Webropol-ohjelmaa. Ensimmäisessä kyselyssä sai halutessaan antaa yhteystietonsa. Kyselylomakkeissa kerrottiin, että kysely tulee tutkimuskäyttöön. Tämän lisäksi tarkastimme, etteivät vastaustekstit sisältäneet asioita, jotka paljastaisivat vastaajan henkilöllisyyden. Teimme tietosuojaselosteen, joka oli saatavilla vastaajille. Henkilötietoja säilytettiin tietoturvallisesti salasanoin suojattuna yliopiston tietoturvakäytänteiden mukaisesti ja ne tuhoetaan tutkimuksen jälkeen.

Taulukko 1 Aineiston kyselyiden analysoidut kysymykset ja vastaajat

KYSELYT JA KYSYMYKSET	VASTAAJAT	TEKSTIMÄÄRÄ	VASTAAJIEN LUKUMÄÄRÄ
Sähköinen nettikysely 2.10.2018- 30.4.2019	keski-ikä 39.7 nuorin 23 vanhin 64		
1. "Kerro jokin esimerkki lapsen omasta huumorista. Kerro tilanne, kuulijat ja mahdollisimman tarkkaan se, mitä lapsi teki/sanoi. Kerro myös lapsen ikä."	51% päiväkodin kasvattaja 25% äiti 5 % isä 19% muu	5274 sanaa 11 sivua keskipituus 39 sanaa lyhyin 12 sanaa pisin 139 sanaa	135
2. "Millainen lasten oma huumori tekee mieli keskeyttää/lopettaa?"	51% päiväkodin kasvattaja 25% äiti 5 % isä 19% muu	2680 sanaa 9 sivua keskipituus 13,3 sanaa lyhyin 2 sanaa pisin 87 sanaa	201
Sähköinen nettikysely 7.12.2018:	ikää ei kysytty		
3. "Miten neuvoisit kysyjää? 'En ole kovin huumorintajuinen. Haluaisin oppia hassuttelemaan lapsen kanssa. En ymmärrä lasten juttuja. Mistä aloittaisin?'"	päiväkodin kasvattaja 55 % muut 45%	7150 sanaa 14 sivua keskipituus 34 sanaa lyhyin 3 sanaa pisin 67 sanaa	210
YHTEENSÄ		34 sivua	546

Aineiston analyysi

Valitsimme analysoitavaksi lasten huumorikuvauksia sisältävät vastaukset eli kahden kyselyn kolmen kysymyksen avovastaukset. Aineistoa erittelimme laadullisella aineiston sisällönanalyysillä, joka tapahtui usean analyysiprosessin ketjuna (ks. Eskola & Suoranta, 2001; Kallinen ym., 2021). Taulukossa 2 kuvaamme analyysiprosessia, joka eteni seuraavasti. Ensin aineisto koodattiin eri kategoriatyyppeihin lukemalla aineisto useaan kertaan. Ensimmäinen kirjoittaja valmisti analyysikehikon kustakin kolmesta kyselyaineistosta. Tämän jälkeen ryhmiteltiin aineisto pääluokkiin ja alaluokkiin. Ne käytiin kirjoittajien kesken läpi ja muokattiin peilaamalla niitä pienten lasten huumoritutkimuksiin, psykososiaalista hyvinvointia edistävään ja estävään huumoritutkimukseen sekä yhteisöllisyyden ja leikillisyyden teoreettiseen pohdintaan. Ensimmäinen aineisto koski sitä, mitä huumoria aikuiset havaitsivat: "Kerro jokin esimerkki". Tämän aineiston koodauksen luokiksi muodostuivat: sanaton huumori, sanaleikit ja oivallushuumori, hyperhauskuus ja yhteisöllisyys. Toisessa aineistossa selvitettiin "Millainen lasten oma huumori tekee mieli keskeyttää". Aineistosta nousi esiin negatiivisia huumori-ilmiötä kuten vessahuumori, toisen kiusaaminen ja äänekäs riehuminen sekä joitakin yksittäisiä aiheita. Kolmannen aineiston "Miten neuvoisit

kysyjää?” luokiksi tarkentuivat: asenteet, leikillisuus sekä huumorivälineet. Lopuksi käytiin aineisto läpi yksityiskohtaisesti ja selvitettiin eri kategorioiden yhteyksiä toisiinsa. Kaikissa vastauksissa tuli jollakin tavalla esille yhdessä oleminen ja nauraminen, mistä syystä tarkastelimme yhteisöllisyyttä. Aikuisen leikkiin meneminen ja leikillisuus tulivat esiin erityisesti keinoissa, miten rakennetaan yhteistä hauskaa. Tätä kautta kaikkien kolmen osa-aineiston yläkategorioiksi muodostuivat yhteisöllisyys ja leikillisuus. Ne kulkivat läpi aineiston keskeisenä punaisena lankana (vrt. esim. Graneheim ym., 2017).

Taulukko 2 Analyysikehikko analysoitavien kysymysten aineistojen luokittelusta ja huumorikuvauksista

LUOKITTELU	HUUMORIKUVAUS
	<i>Aineisto 1: Kerro jokin esimerkki lapsen omasta huumorista</i>
SANATON	hassuttelu, epäohdonmukaisuus, yllättäminen, tilannehumori
SANALEIKIT	absurdi, riittäminen, nonsense
OIVALLUSHUUMORI	hujata aikuista, sanoa tai tehdä jotain oivaltavaa
HYPERHAUSKUUS tai KARNEVALISMI	kaatuilu, pelleily, liioittelu, putoaminen, sanoilla liioittelu
YHTEISÖLLISYYS Yhdistävä huumori	yhdessäolon tilanteissa: autossa, ruokapöydässä. Lapsi kutsuu mukaan, yhdessä nauraminen.
	<i>Aineisto 2: Millainen lasten oma huumori tekee mieli keskeyttää/lopettaa?</i>
EI-HYVÄKSYTTÄVÄ HUUMORI Erottava huumori	Vessahuumori, toisen pilkkaaminen, aikuista häiritsevä äänekäs riehuminen. Muut yksittäiset maininnat: räkeminen, huomionhakuisuus, ruuan kanssa leikkiminen, alkoholin mainitseminen.
	<i>Aineisto 3: Miten neuvoisit toista aikuista?</i>
ASENNE	Muistele omia kokemuksiasi Havainnoi lasta, lapsen tunteminen Mene leikkiin mukaan Varaa aikaa hassuttelulle Kuuntele ja havainnoi monin tavoin Ole lapsen tasolla Ole läsnä Ole aito ja luonnollinen Heittäydy Ota lapsista mallia Ole itse mallina Ei tarvitse ymmärtää kaikkia lapsen juttuja Älä hassuttele silloin, kun lasta kiukuttaa
LEIKILLISYYS	Käytä näitä keinoja: epäohdonmukaisuus, pelleily ja hassuttelu, tilannekomiikka, sanaleikit, liioittelu, äänet, vitsiääni, tanssi päättömästi, matki eläimiä, kutittelu, eläytyminen.
VÄLINEET	Käytä näitä välineitä: lorut ja laululeikit, hauskat satukirjat, vitsikirjat, elokuvat, roolivaatteet, pehmolelut, pelit, Youtuben videot, piirtäminen, hassuttelukortit, sadutus, adjektiivitarinat.

Tuloksia huumorin yhteisöllisyydestä ja aikuisen leikillisyydestä

Tarkastelemme aluksi kasvattajien tekemistä havainnoista, mitä pienten lasten huumoria he olivat havainneet ja mitä pienten lasten huumorin muotoja niistä on tunnistettavissa. Huomiomme kiinnittyy yhteisöllisyyteen. Ei-toivottu huumori tulee esiin, kun tutkimme vastauksia, mikä lasten huumori halutaan lopettaa.

Lapset kutsuvat nauramaan

Aikuiset kertoivat yhdessä nauramisesta, sanattomasta ja sanallisesta hassuttelusta ja tilannehumorista. *Sanatonta* huumoria oli hassuttelu, epäjohdonmukaisuus toiminnassa tai toisen yllättäminen (vrt. Loizou, 2005). *Sanatonta* huumoria oli paljon, jossa ilmeiltiin tai pudottiin tarkoituksellisesti tuoilta tai rummutettiin pöytää ja naurettiin. *Sanaleikeissä* oli absurdiä nonsenseä ja lapset sanoivat asioita jotenkin hassusti. Näissä ilmeni myös hyperhauskuutta ja karnevalismia, joista esimerkkejä on taulukossa 3. Aineistomme mukaan lasten vitseille oli tyypillistä, että vitsi oli kuultu jostain muualta ja se muistettiin ulkoa ja odotettiin kuulijoiden reaktiota. Joissakin aineiston esimerkeissä tuli esiin, että aikuisen käsityksen mukaan lapsi ei itse ymmärtänyt vitsiä, mutta ymmärsi sen kertomisen mahdollisen vaikutuksen eli naurun. Naurua herättävään sanavarastoon kerrottiin myös kuuluvan eritehumoria (ks. Van der Geest, 2016; McKenzie, 2005).

Aineistomme esimerkeissä lapsi oli aktiivinen ja teki *huumorialoitteita*. Lapset kutsuivat muita mukaan heidän omiin hauskoihin juttuihinsa, joita aikuiset eivät kertomansa mukaan aina ymmärtäneet. Aineistossa oli paljon esimerkkejä siitä, miten lapsi oivalsi asioita ja osasi hyödyntää tietoaan erilaisissa tilanteissa. Lapsi leikillisesti huiputti aikuista, mikä usein yllätti aikuisen. Lapsi matki ja jäljitteli ja huomasi, mitkä asiat naurattavat. Kutsumme *oivallushuumoriksi* sellaista huumoria, jossa aikuisen ”siivilän” läpi pääsee sellaiset lasten sanomiset ja lausahdukset, joissa on jotain aikuisen näkökulmasta oivaltavaa. Lapsi saattoi sanoa jotain, joka oli yllättävää hänen ikätasoonsa nähden. Aikuiset kertoivat, miten lapset oppivat eleiden ja liikkeiden, aikuisten puhetaojen ja -tyyliin kautta asioita ja toivat niitä esiin tilanteissa, joissa lapsi arveli saavansa aikaan naurua (vrt. Corsaro, 2018). Tässä lapsen toiminnassa voimme nähdä Loizou (2005) kuvaamaa absurdiä huumoria ja voimaantumista huumorin tuottamisessa. Taulukossa 3 olemme tiivistäneet kasvattajien havainnoimaa huumoria esimerkein sekä yhdistäneet tutkittuihin huumorin muotoihin.

Taulukko 3 Esimerkkejä kasvattajien havaitsemasta lasten huumorista ja huumorin muodoista

Stenius, Karlsson & Sivenius. *Journal of Early Childhood Education Research* 10(2) 2021, 239–263. <http://jecer.org/fi>

ESIMERKKI HUUMORI-ILMAISUSTA	HUUMORIN MUOTO
"Kyllä huumori tuntuu olevan mukana taaperoiden yhteisissä leikeissä ja protokeskusteluissa. Esim. kun ensin yksi juoksija kaatuu ja nousee nauraen ylös muut taaperot matkivat juosten kaatuen ja nauraen yhdessä." (Päiväkodin kasvattaja)	Hyperhauskuus ja karnevalismi Lapsen huumorialoite Yhdessä nauraminen
"Päiväkodin ruokapöydässä Lotta-nimiselle aikuiselle: 'Hei Lotta, sun päässä on potta.' Lapsi 5v." (Päiväkodin kasvattaja)	Absurdi Sanaleikit
"Lapsi toisti erään sanan, mille aikuiset aiemmin nauroivat, ja selkeästi halusi, että aikuiset nauraisivat taas ja nauroi itse sille sanalle. Sanaa en nyt enää muista. 2v 8kk tyttö." (Äiti)	Yhdessä nauraminen Lapsen huumorialoite Voimaantuminen
"Ryhmässämme /poikavaltainen pieruhuumori on vallalla. Joku pieraisee ja siitä nostetaan hirvuinen meteli ja naureskellaan, kyseessä 5v. lapset" (Päiväkodin kasvattaja)	Hyperhauskuus Skatologinen huumori
"Aikuinen: 'Kato ku tuolla on pieni lintu. Mitäköhän se meinaa tehdä?' Lapsi: 'No kai se miettii elämän ihmeitä.'" (Päiväkodin kasvattaja)	Absurdi Oivallushuumori

Aikuinen lopettaa ei-toivotun huumorin

Edellä olevat havainnot kuvasivat vapaasti muisteltuja lasten huumoritilanteita. Toinen kysymyksemme rajautui siihen, mitä ei-toivottua huumoria aikuiset muistavat. Jopa puolet vastaajista ilmoitti, että skatologinen/sukupuolielimiin liittyvä huumori oli ei-toivottua. Hyvin monet aikuiset kertoivat, että he haluavat lopettaa tai keskeyttää "pissa/kakkajutut", toisen pilkkaamisen ja äänekkään riehuminen. Nämä aiheet aiheuttivat aikuisissa ärsytystä varsinkin, jos oltiin epäsovussa paikassa ja siihen liittyi toistoa. Erityisen monissa esimerkeissä haluttiin lopettaa ruokapöydässä tapahtuva epäsoviva puhe ja äänekkyyys. Huumorin nimissä itsensä tai toisten pilkkaaminen, arvosteleminen tai väkivaltaa ihannoiva puhe haluttiin myös lopettaa (aggressiivinen huumori). Monessa kohdassa tuli esille se, että lasten riehaantuminen ja äänekkyyys sekä aikuisen mielestä typerän asian toistaminen haluttiin myös lopettaa. Aikuisten vastustaminen voi olla myös näiden esimerkkien taustalla (voimaantuminen), joissa lapset haluavat yllättää aikuisen tai jokin saa lapset riehaantumaan keskenään (hyperhauskuus). Näissä havainnoissa voidaan nähdä myös aggressiivisen ja itsetuhoisen huumorin piirteitä (Martin ym., 2003), jotka jollakin tavalla ovat yhteisöä erottavia. Vain kolme vastaajaa kertoi, että ei ole ollut tarvetta lopettaa lasten huumoria. On huomattava, että vessasanat ja hyperhauskuutta kuvaavat ilmiöt näyttäytyivät myös myönteisinä kasvattajien lasten huumorin kuvauksissa. Taulukossa 4 esittelemme esimerkkejä ei-toivotusta huumorista.

Taulukko 4 Esimerkkejä kasvattajien havainnoimasta ei-toivotusta huumorista

<i>ESIMERKKI ei-toivotusta HUUMORI-ILMAISUSTA</i>	<i>HUUMORIN MUOTO</i>
<i>"Pieru- ja kakkahuumori. Ei jaksu kuunnella, ja usein sitä tulee tarpeettoman kovalla äänellä esim. kaupan kassajonossa." (Äiti)</i>	Skatologinen huumori Hyperhauskuus
<i>"Ainakin sellainen missä huumori kohdistetaan toiseen lapsen henkilökohtaisesti ja mikä ei ole hauskaa toisen mielestä. Tämä on myös minusta sitä huumorin kehittämistä, että opetetaan mikä huumori on sopivaa ja mikä ei." (Päiväkodin kasvattaja)</i>	Aggressiivinen huumori Psykososiaalista hyvinvointia estävä
<i>"Jos se on äänestä ja häiritsee aikuista." (Päiväkodin kasvattaja)</i>	Hyperhauskuus tai karnevalismi
<i>"Kun aletaan esimerkiksi autossa laulamaan jotain peppupeppupeppu, mulla on herkkupeppu - laulua ja nauretaan tekonaaurua perään. Tämän loputon toistaminen alkaa jossain vaiheessa käydä hermoille, jolloin pyydän lapsia lopettamaan." (Isä)</i>	Absurdi Hyperhauskuus

Huumorilla pyritään yhteyteen toisten kanssa

Aineistostamme nousi esiin, että aikuiset muistivat yhdessä nauramiseen ja sosiaalisuuteen liittyviä tilanteita. Kuvauksissa tuli esiin lapsen halu olla yhteydessä toisiin käynnistämällä hauskaa ja luomalla ympärille mukavaa tunnelmaa. Kasvattajien kertomuksista erottui kolme erilaista yhteisen huumorin syntymisen muotoa: lasten keskinäinen, aikuisen ja lapsen kahdenkeskinen ja isompaa ryhmää koskeva yhteinen hauskanpito.

Aikuiset kuvasivat lasten *keskinäisestä* hauskanpidosta, joka täytti hyperhauskuuden tunnusmerkit: "hepuliikohtaus", kaatuileminen, lapset tekivät keskenään jotain hullua tai lapset keskenään sanailivat liioitellen ja toistaen. Lasten keskinäinen hassuttelu oli lapsiryhmää yhdistävää, ja näissä tilanteissa me-tunne näyttäytyi voimakkaana (ks. Karlsson, 2000; Wiesenfeld, 1996). Monet hauskat hetket kertoivat *aikuisen ja lapsen välisestä* yhteydestä ja yhteisestä assosioinnista. Näissä tilanteissa oli ollut yhteistä hauskaa usein lapsen aloitteesta. Nämä esimerkit kuvasivat lapsen ja aikuisen välistä kiintymystä ja emotionaalista yhteyttä (ks. MacMillan & Chavis, 1986). Jokin mukava lapsen kanssa syntynyt yhteinen hauska tapahtuma oli jäänyt aikuisen mieleen jopa viidentoista vuoden takaa.

Kaikkia yhdistävää hauskuutta olivat tilanteet, joissa lapsi oli sanonut jotain hauskaa ja saanut aikaan yhteisen naurun. Aikuiset kertovat huomanneensa, että lapsi haluaa yleisön ja aikuiset ovat siksi mielellään mukana hauskanpidossa, vaikka eivät pääsisikään lasten ajatusmaailmaan mukaan. Valtaosa näistä yhdessä luoduista vastavuoroisten hauskojen hetkien maininnoista koskivat hetkiä alle kolmevuotiaiden lasten kanssa. Joitakin mainintoja oli siitä, miten aikuinen oli aktiivisesti mukana rakentamassa yhteistä hauskaa vastavuoroisesti lasten omaan ilmaisuun mukaan menemällä (myös Corsaro, 2003; 2018;

Kangas, 2010; Köngäs, 2018; Hakkarainen & Bredikyte, 2013). Taulukossa 5 esittelemme kasvattajien esimerkkejä, joissa huumoria luotiin yhdessä.

Taulukko 5 Kasvattajien esimerkkejä yhteisestä huumorista

<i>ESIMERKKI yhteisestä HUUMORI-ILMAISUSTA</i>	<i>YHTEISÖLLISEN HUUMORIN MUOTOJA</i>
<i>"Meidän ryhmässä hassutellaan paljon. 2-vuotias tekokaatuilee ja muut nauraa. 4-5 -vuotiaat taas pukee väärin päälle, pitää hassuja ääniä, laulaa väärin yms. Ja muut nauravat." (Päiväkodin kasvattaja)</i>	Lasten keskinäinen Hyperhauskuus Yhdessä nauraminen
<i>"2-vuotias luokitteli värejä. 'Ruoho on vihreää! Liikennevalo on vihreää. Lehti on vihreää...melkoisen listan jälkeen tuli oivallus: Räkä on vihreää!' Tälle naurettiin yhdessä pitkä tovi." (Äiti)</i>	Aikuisen ja lapsen välinen Yhdessä nauraminen
<i>"2,5v. ruokapöydässä toistelee makkarakeittoa syödessään 'kukkakaalia, kukkakaalia' yhteen ääneen kaverin kanssa. Kysyn missä on kukkakaalia, lapsi sanoo keitossa ja nauraa. Sanon että eihän siellä ole kukkakaalia ja kysyn hymyillen, että huijaatko, ja lapsi nauraa ja sanoo joo." (Päiväkodin kasvattaja)</i>	Kaikkia yhdistävä Aikuinen rakentamassa huumoria
<i>"Yksi esimerkki lyhyeltä automatkalta, jossa lapsi halusi sanoa vuorotellen äidin kanssa tätä vitsiä. Lapsi aloitti pyytämällä "sanotaanko ratikanraiteet?". Mitä erikoisemman paikan ratikanraiteelle pystyi keksimään sitä hauskempi vitsi. Lapsi nappasi paikat ikkunasta vilistävästä asioista esim. "Ratikanraiteet talon katolla". Vitsin kertominen vaikutti olevan keino tehdä tylsästä matkustamisesta hauskaa. Lapsi on 4 v ja 3 kk." (Äiti)</i>	Aikuisia ja lapsia yhdistävä Aikuisen leikillisyyden Yhdessä nauraminen

Edellä esiteltyt kasvattajien havainnot lasten huumorista ja ei-toivotusta huumorista sekä huumorin yhdessä rakentamisesta lasten kanssa vastaavat tuloksia, joita on saatu myös muissa tutkimuksissa (Hännikäinen, 2004; Martin ym., 2003; Martin, 2011; Stenius ym., 2021). Aikuiset muistelivat mielellään lasten myönteisiä huumoritilanteita ja lopettivat ei-toivottua huumoria. Huumoritilanteet olivat kahdenkeskisiä tai isompaa ryhmää koskevia hetkiä, joissa naurettiin yhdessä, koettiin me-tunnetta ja useimmiten lapsen aloitteesta. Seuraavaksi selvitämme, miten aikuiset neuvovat toisiaan pääsemään lasten kanssa yhteiseen huumoriin.

Leikillinen aikuinen rakentaa yhteistä huumoria

Tässä artikkelissa haluttiin selvittää myös, miten aikuiset itse käyttävät huumoria pienten lasten kanssa. Alussa esitimme, että leikki on lapsille tärkeää kuvitteellista ja nautittavaa toimintaa leikin itsensä vuoksi (Vygotsky, 1933/2002). Aikuisen olisi kyettävä olemaan osallinen myös lasten leikeissä havainnoimalla lapsia ja pitämällä vuorovaikutuskanavaa auki (Corsaro, 2003). Kun aikuinen on leikillinen ja käyttää huumoria, kuvaan astuu epäjohdonmukaisuutta, outoja asioita, liioittelua, ristiriitaa tavallisten tapojen kanssa sekä leikkisä asenne (ks. Martin, 2011). Kasvattajien neuvoissa nousi usein esiin, että

huumori edellyttää lasten kuuntelua, tarkkailua, mukaan menemistä, heittäytymistä kuuntelevasti ja herkällä mielellä sekä lasten kunnioittamista. Kirjoittajat ilmaisivat, että aikuisella on myös vastuu tästä.

Luokittelimme aineiston huumorineuvot kolmeen luokkaan: perusasenne huumorin käyttöön lasten kanssa, aikuisen leikillisuus ja huumorivälineiden käyttö. Perusasenne tarkoittaa, että kertoja neuvoi toista tai muistutti itseään asenteesta, jolla huumoria voidaan edistää. Aikuiset kertoivat esimerkkejä siitä, miten olivat itse toimineet leikillisesti tai miten kannattaisi toimia päästäkseen hassuttelun alkuun; nämä olivat leikillisyyden taitoja. Kertojat esittelivät myös välineitä, joiden avulla voi päästä alkuun huumorin käytössä, ja jotka auttavat ehkä arkaa aikuista kohti toimintaa.

Perusasenne huumorin käyttöön lasten kanssa

”Miten neuvoisit toista aikuista” -kysymyksellä toista aikuista pyydettiin muistelemaan omia kokemuksia siitä, miten lapsen kanssa voi hassutella. Näissä ohjeissa voimme nähdä kutsun aikuiselle havainnoimaan lasten leikkiä ja sitä kautta pääsemään lasten maailmaan (ks. Corsaro ym., 2003) ja vuorovaikuttamaan lasten oman kielen kautta osallistumalla lasten leikkeihin (Hakkarainen & Bredikyte, 2013). Monissa teksteissä tarjottiin asenteen muutosta: tunne lapsi, ole malli, havainnoi, kuuntele lasta ja ota lapsesta mallia. Lapsen tunteminen vaatii aikuiselta aikaa ja läsnäoloa. Lasten kuunteleminen ja havainnoiminen sekä lapsen tasolla oleminen olivat ohjeita alkuun pääsemiseksi. Moni asenneohje viittaa myös keskinäisen luottamuksen syntymiseen, jotta voidaan toimia ja leikkiä yhdessä (Kangas, 2010). Aikuista pyydettiin olemaan luonnollinen, sillä lapset huomaavat teeskentelyn. Kiire ja suorittaminen estävät yhteistä iloa. Lapsia ei tarvitse aina ymmärtää, riittää että heittäytyy mukaan. Huumoria ei pidä kuitenkaan viljellä silloin, jos lapsi on kiukkuinen eikä ironiaa pitäisi käyttää lasten kanssa, koska lapset eivät sitä ymmärrä. Seuraavassa esimerkkejä, miten asennoitua lasten kanssa huumorin luomiseen.

”Laskeudu lasten tasolle, lasten maailmaan. Aluksi havainnoi lasten leikkejä ja touhuja. Sitä kautta pääset touhuun mukaan.”

(Päiväkodin kasvattaja)

”Kiire ja suorittaminen tappaa ilon ja naurun. Lasten huumori on parasta pienissä hetkissä. Esim. pukemisessa voi hassutella ja olla laittavinaan hanskaa lapsen jalkaan. Lapsen tai lapset saa aika helposti nauramaan, koska he tykkäävät nauramisesta. Nauru on yksi parhaista keinoista osallistaa lasta.”

(Äiti)

”Mene mukaan lapsen juttuihin, kuuntele ja eläydy. Huumori ei ole yhtä kuin vitsit vaan lasten kanssa huumori nousee arkisista tilanteista ja leikeistä. Tie lapsen huumorintajun ymmärtämiseen on kuuntelu ja lapsen ’lukeminen’.”

(Äiti)

"Anna lapsesi pois, vitsi vitsi. En ole tavannut yhtäkään isää, joka ei käyttäisi huumoria kasvatuksen apuna. Ei lasten juttuja täydy ymmärtää, ole ankerias ja mene virran mukana. Ruokapöydässä näytä vaikka kuinka suustasi valuu pureskeltuja paloja tms. Huumori perustuu yllättävyyteen, joten tee jotain mitä isältä ei odoteta. Laita vaikka vaippaa vaihdettaessa se päähäsi ja väitä, että se uusi piposi tms."

(Isä)

"Heittäydy lapsen tasolle, konkreettisesti, leiki lattialla. Keskity, kuule ja kuuntele lasta. Kysy mikä lapsesta on hauskaa ja miksi. Tarkkaile mille lapsi nauraa spontaanisti."

(Kummi)

"Opettele eläytymään, heittäytymään leikkiin mukaan"

Moni aikuinen toi esiin leikillisyyden merkityksen. He mainitsivat konkreettisia keinoja siitä, miten ollaan leikillisiä ja miten sen kautta syntyy yhteistä huumoria. Näissä teksteissä mainittiin leikillisyyden tunnusmerkkejä Kielitoimiston sanakirjan (2020) tapaan: "leikkimielistä, pilailevaa, hilpeää, lystikästä ja humoristista". Yhteiseen huumoriin pääsemiseen esitettiin seuraavia keinoja: käytä epäjohdonmukaisuutta, hassuttele ja pelleile, käytä tilannekomiikkaa hyödyksesi, leiki sanoilla ja eläydy. Monet aikuiset kertoivat esimerkkejä, miten epäjohdonmukaisuutta voi hyödyntää kaikissa arkisissa tilanteissa. Kaikenlainen pelleily ja hassuttelu ja tilannekomiikka keventävät arkisia tilanteita. Leikillisyyttä voi kehittää sanaleikeillä, liioittelemalla asioita, muuttamalla ääntä, tanssimalla päättömästi, kutittelemalla ja eläytymällä lasten kanssa. Myös yleinen ilmapiiri ja aikuisten leikillisuus keskenään oli yksi esimerkeistä.

"Leiki lapsen kanssa. Opettele eläytymään, heittäytymään leikkiin mukaan. Kun pääset leikkiin/tarinaa sisälle niin hassutteluakin syntyy pikkuhiljaa."

(Päiväkodin kasvattaja)

"Lapsen kansa hassuttelu on hauskoja eleitä, ilmeitä, nauramista, matkimista, kutitusta, hippaleikkiä, kuurupiiloa peuhaamista erilaisiin rooleihin heittäytymistä yms. Lapsen kasvaessa mukaan tulee sanoilla leikkiminen, tilannekomiikka ja puujalkavitsit. Pissakakka- ja pieruvitsit naurattavat vauvasta vaariin."

(Äiti)

"Väitä olevasi eri niminen, kuin oikeasti oletkaan. Väitä aamua illaksi. Pue vaatteet väärinpäin. Puhu hassulla äänellä tai tee erilaisia ilmeitä. Lapsia naurattaa kaikki se, minkä he tietävät olevan 'väärin'."

(Päiväkodin kasvattaja)

"Hyypi. Kieri lattialla. Opettele hyppäämään 'Hessu hopon hyppy' (hyppy, jossa kannat koskettavat ilmassa toisella sivulla toisiaan). Naura masu kippuralla."

(Opettaja koulussa)

Huumorivälineiden käyttö

Sekä kodeissa että päiväkodeissa oli havaittu, että erilainen lasten kanssa yhdessä luettu ja kerrottu kirjallisuus oli oivallinen tapa yhteiselle hauskuudelle. Henkilöhahmot kirjoissa, sekä hassut sanat loruissa ja lauluissa inspiroivat lapsia ja aikuisia yhteiseen hassutteluun.

Huumorivälineiksi ehdotettiin hauskoja loruja ja lauluja, satukirjoja, Youtuben hauskoja videoita, hauskoja elokuvia, roolivaatteita, pehmoleluja, piirtämistä, sadutusta ja hassuttelukortteja, joiden hassujen ohjeiden mukaan ryhmässä toimitaan ja saadaan aikaan naurua. Näissä tapauksissa hauskan pitämisen aloittamisessa ikään kuin vastuu jätettiin välineelle.

"Eskari-ikäiset rakastavat vitsejä ja pienemmät loruja. Mukaan voi ottaa pehmolelun, käsinuken, joka puhuu tai pelleilee ihan hassuja ääniä."

(Päiväkodin kasvattaja)

"Puetaan hassuja vaatteita ja höpsötellään."

(Äiti)

"Hassujen kirjojen lukemista ja niille naureskelua (Tatu ja Patu ym.). Lorujen lukemista ja leikkimistä."

(Äiti)

Yhteenveto ja pohdinta

"Löysytä nutturaa, löydä ilo elämän pienistä ihmeistä."

(Äiti)

Tutkimustuloksemme osoittavat, että pienten lasten huumori herätti kasvattajissa positiivisia muistikuvia, ja huumorin käyttöä kasvatuksessa arvostettiin. Aikuiset tunnistivat monenlaisia pienten lasten huumorin erityispiirteitä. Kasvattajien mukaan pienten lasten huumori oli absurdia sanatonta kuten liikkumista, ääntelyä ja ilmeilemistä sekä sanoilla leikkimistä ja hassuttelua. Sanallinen huumori, epäjohdonmukaisuus, yhdessä nauraminen, hyperhauskuus ja karnevalistinen hulluttelu olivat lasten tapa pitää hauskaa.

Lapset tarjoavat mahdollisuuden yhteisöllisen rakentamiseen "yhteisen jutun" löytymisen kautta. Parhaimmillaan huumoria voi hyödyntää kaikessa arjen toiminnassa. Aineistomme osoittaa, että lapset kutsuivat aikuisia hauskanpitoon myönteisillä tavoilla. Lapset halusivat esittää, hullutella ja vitsailla ja saada aikaan yhteistä naurua. Esimerkeissä oli runsaasti yhteisöllisyyttä edistäviä esimerkkejä ja lasten keinoja

ylläpitää hankalissakin tilanteissa huumoria. Usein lasten huumoriin sisältyi keskinäisiä syyttymisiä, jotka olivat äänekkäitä ja niissä toistettiin samaa asiaa pitkään. Kun lapsen toiminta alkoi häiritä aikuista, aikuinen lopetti sen. Aikuinen voi omasta asemastaan käsin näin toimia, vaikka lasten toiminta ei olisi tarkoituksellisesti protestia tai ärsyttämistä. Tällainen hyperhauskuus voi olla aikuisille vierasta, varsinkin jos aikuinen tulkitsee hyväntahtoisenkin hassuttelun tarkoitukselliseksi häiriöksi. Lasten huumorin ominaislaadun hyväksyminen on tärkeää ja sen tunnistaminen, onko huumorin alkuleimahdus positiivinen. Kuitenkin hyperhauskuuskin voi olla voimavara, yhteisen rakentamista ja yhteistä leikillisyyttä.

Yhteisöä rikkovat aggressiivinen ja itseään tai toista loukkaava huumori haluttiin lopettaa. Aikuiset toivat kuitenkin esiin, että ei-toivotun huumorin eniten mainittu ei ollut kiusaaminen vaan eritehuumori, mikä voi kertoa myös siitä, että pienet lapset eivät vielä näytä käyttävän huumoria kiusaamistarkoituksessa. Aikuinen opettaa omalla esimerkillään lapsille, mikä on sopivaa ja missä tilanteessa. Voimme havaita, että lapset havainnoivat hyvin tarkkanäköisesti myös aikuisia ja oppivat huumoria, joka saa aikaan naurua. Kun aikuiset hassuttelevat itse eritehuumorilla, lapsi ymmärtää, että se on hauskaa. Lapset voivat myös oppia, mihin tilanteeseen tämänkaltainen huumori ei sovi. Tästä ruokapöytä ja kaupan kassajono olivat eräitä esimerkkejä. Voidaankin pohtia, mikä merkitys on esimerkiksi lapsen kehonkuvaan ja seksuaaliseen kasvuun, jos lapset huomaavat aikuisten joko tabuja rikkoen tai niitä tiukasti noudattaen käsittelevän ihmisen elämän perusasioita (vessasanasto tai sukupuolielimet)?

Aikuiset kertoivat esimerkkejä, miten käyttää huumoria: ensin oman itsen ja lapsen havainnointi, sen jälkeen oman leikillisyyden löytämisen kautta avautuu ovi yhteiseen hauskaan. Havainnointi ja vastavuoroisuus lapsen kanssa leikissä ovat myös tutkijoiden näkemyksiä varhaiskasvatuksen ammattihenkilöiden leikkitaidoista (esim. Corsaro, 2018; Hakkarainen & Bredikyte, 2013). Aikuiset ohjasivat toisiaan leikillisyyteen ja aremmille esittivät avuksi jopa erilaisia huumorivälineitä. Leikillinen asenne ja mukanaolo lasten omissa jutuissa tuo lapsia ja aikuisia lähemmäksi toisiaan. Sen lisäksi aikuisen mukanaolo leikeissä voi antaa mahdollisuuden rakentaa huumoria yhdistävään ja voimauttavaan suuntaan. Voimauttavan huumorin omaava aikuinen voi ratkaista myös arjen tilanteita käyttämällä huumoria.

Tutkimustuloksemme eivät kerro siitä, miten paljon aikuiset käyttävät huumoria ja miten monissa arjen tilanteissa. Vastaajat ovat voineet muistaa yksittäisen tapahtuman, joka on juuri tapahtunut tai jonka muistaa monen vuoden takaa. Muistojen kautta kuitenkin heijastuu niitä käsityksiä ja asenteita, joita kasvattajilla on vastaushetkellä. Aineisto siis ilmentää, millaisia huumoritilanteita lasten kanssa aikuisille on jäänyt mieleen ja millaisia käsityksiä heillä on pienten lasten huumorista. Chaniotakis ja Papazoglou (2019) totesivat, että opettajat arvostivat huumoria, mutta eivät juurikaan käyttäneet tietoisesti

sitä. Pienten lasten huumorin tunnistamisen ja sen yhteisöllisyyden merkityksen ymmärtäminen voisi vaikuttaa siihen, että aikuiset ottaisivat huumorin tietoisesti käyttöön.

Aikuisten kiire ja suorittaminen tulivat esille eräänä esteenä huumorin käytölle. Kiire ja suorittaminen voivat pahimmillaan johtaa siihen, että aikuiset ja lapset elävät ikään kuin erillisissä maailmoissaan. Aikuinen luo lähtökohtaisesti kasvatustilanteessa alustan ja edellytykset sille, että lapset ja aikuiset voivat kokea välitöntä elämäniloa yhdessä. Aikuisten rooli lapsen huumorintajun kehittymisessä on kiistatonta, sillä huumoria opitaan siinä ympäristössä missä lapset elävät. Yhteisöllinen prosessi syntyy yhdessä toimimisen kautta (ks. Corsaro, 2018; Karlsson, 2000; Wiesenfeld, 1996), ja lasten sekä aikuisten aloitteesta syntyvä huumori voi avata siihen oven (Martin ym., 2003). Leikkisä ja iloinen, lapsia kuunteleva aikuinen luo myönteistä ilmapiiriä ja avaa näin oven yhteisiin ilon hetkiin, yhteisöllisyyteen. Tarvitaan kuitenkin lisää tutkimusta ja keinoja siihen, miten lasten ”villiintyessä” voi toimia. Myös valtakysymys huumoriyhteydessä voisi olla kokonaan oma tutkimusalueensa jatkossa.

Tutkimustulosten tulkinnassa on huomioitava laadullisen tutkimuksen rajoitukset. Kyselytutkimus tehtiin aikana, jolloin etnografinen pienten lasten huumoritutkimus oli käynnissä useassa päiväkodissa. Kysymykset rakentuivat tutkimusprosessin havaintojen pohjalta. Vastaajat olivat päiväkodeissa toimivia kasvattajia ja muita lasten elämässä vaikuttavia aikuisia, jotka olivat kiinnostuneita huumoriaiheesta. Aineiston ulkopuolelle jäävät henkilöt, jotka eivät sattuneet huomaamaan kyselyä, vaikka heillä olisi ollut aiheesta sanottavaa. Tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä, mutta niiden pohjalta voidaan kuitenkin suunnistaa. Tutkimusprosessin luotettavuutta voidaan arvioida katsomalla tutkimusprosessin kokonaisuutta, jossa aineistoa tarkasteltiin vuoroin läheltä ja etäältä. Aineistojen analyysin uskottavuutta pyrittiin vahvistamaan tutkijatriangulaatiolla. Laadullista aineistoa voidaan tulkita monella tavalla, ja tässä tutkimuksessa etsimme rajattuja näkökulmia. Halusimme tarkastella esimerkiksi leikillisyyttä ja huumoria erikseen, koska näemme, että leikillinen asenne avaa tietä huumoriin. Katsomme, että rajoituksista huolimatta tutkimuksemme tuo uutta tietoa kasvattajille huumorin merkityksestä ja sen pedagogisestakin käytöstä lasten parissa toimiville henkilöille.

Pitäisikö huumoria ja sen käyttöä kasvatuksessa ja oppimisessa ajatella enemmän ammattitaitona? Laajasti katsoen huumori on tärkeää kaikenikäisille. Huumorin tietoisempi käyttö voisi antaa luvan katsoa ja tehdä toisin kasvatusympäristöissä. Varhaiskasvatuksessa voitaisiin opetella asennoitumistapoja, miten ja milloin huumoria voidaan liittää kasvatukseen ja opetukseen. Huumoria voitaisiin tuoda koulujen lisäksi positiivisen pedagogiikan työkaluksi myös pienten lasten elinpiiriin. Lapset opettavat meille aikuisille, mikä heidän mielestään on hauskaa ja miten aikuiset pääsevät heidän

huumoriinsa mukaan. Aikuisen vastuulla on etsiä yhteys lasten huumoriin ja se tarkoittaa esimerkiksi heittäytymisen taitoa. Näkemyksemme mukaan päiväkodissa aikuisella on vastuu positiivisesta ilmapiiristä, jossa lapset voivat rohkeasti tehdä kaikenlaisia aloitteita, myös huumorialoitteita. Kasvattajien on helppo ottaa lasten opastamina leikillisyyden avaimet käyttöön ja sitä kautta huumori ja yhteisyys lisääntyy.

Lähteet

- Aerila, J.-A., Laes, T., & Laes, T. (2017). Clowns and explosions: Drawings as reflections of children`s humor. *Journal of Early Childhood Education Research*, 6(1), 108–135.
- Alatalo, S., & Poutiainen, A. (2016). Use of humor in multicultural classroom. *Israeli Journal for Humor Research*, 5(1), 65–79.
- Bahtin, M. (2002). *Francois Rabelais keskiajan ja renessanssin nauru*. Otava.
- Bergen, D. (2002). Finding the humor in children`s play. Teoksessa A. J. Roopnarine (Toim.), *Conceptual, social-cognitive, and contextual issues in the fields of play* (s. 209–220). Ablex Publishing.
- Bergen, D. (2019). Young children`s play and humor development: A close theoretical partnership. Teoksessa E. Loizou & S. L. Reccia (Toim.), *Research on young children`s humor. Teoretical and practical implications for early childhood education* (s. 11–28). Springer.
- Caillois, R. (1958). *Les jeux et les hommes. Le masque et vertige*. Gallimard.
- Chaniotakis, N., & Papazoglou, M. (2019). The place of humor in the classroom. Teoksessa E. Loizou & S. L. Reccia (Toim.), *Research on young children`s humor. Teoretical and practical implications for early childhood education* (s. 127–144). Springer.
- Corsaro, W. (2003). *We`re friends, right?* Joseph Henry Press.
- Corsaro, W. (2018). *The sociology of childhood* (5th ed.). Sage Publications.
- Emilson, A., & Folkesson A-M. (2006). Children's participation and teacher control. *Early Child Development and Care*, 176(3-4), 219–238.
<https://doi.org/10.1080/03004430500039846>
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2001). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Fleer, M. (2015). Pedagogical positioning in play-teachers being inside and outside of children`s imaginary play. *Early Child Development and Care*, 185(11–12), 1801–1814.
<https://doi.org/10.1080/03004430.2015.1028393>
- Van der Geest, S. (2016). Scatological children`s humour: Notes from the Netherlands and anywhere. *Etnofoor*, 28(1), 127–140.

- Graneheim, U. H., Lindgren, B.-M., & Lundan, B. (2017). Methodological challenges in qualitative content analysis: A discussion paper. *Nurse Education Today*, 56, 29–34.
<https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.06.002>
- Gremigni, P. (2012). *Humor and health promotion*. Nova Science Publishers.
- Hakkarainen, P., & Bredikyte, M. (2013). *Kehittävän leikkipedagogiikan perusteet*. Balto Print.
- Hassett J., & Houlihan, J. (1979). Different jokes for different folks. *Psychology Today*, 1, 64–71.
- Haverinen, L., & Martikainen, M. (2004). *RAKAS LAPSI – EI! Kodin kasvattava vuorovaikutus* (Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 14). Helsingin yliopisto.
- Heikka, J., Juhala, E., Turja, L., & Fonsén, E. (2011). Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (Toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 54–66). PS-kustannus.
- Häkkinen, K. (Toim.). (2004). *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. WS Bookwell Oy.
- Hännikäinen, M. (2004). Leikki ja leikillisuus yhteenkuuluvuuden tunteen rakentajana. Teoksessa L. Piironen (Toim.), *Leikin pikkujättiläinen* (s.150–157). WSOY.
- Hännikäinen, M. (2005). Rules and agreements – and becoming a preschool community of learners. *European Early Childhood Education Research Journal*, 13, 97–110.
<https://doi.org/10.1080/13502930585209581>
- Huizinga, J. (1984). *Leikkivä ihminen* (S. Salomaa, käänt.; 3. painos). WSOY. (Alkuperäinen teos julkaistu 1938).
- Jennings-Tallant, L. (2019). ‘Let the wild rumpus start!’ Using carnival as a metaphor to highlight the pedagogical significance of young children’s humor. Teoksessa E. Loizou & S. Reccia (Toim.), *Research on young children’s humor. Theoretical and practical implications for early childhood education* (s. 203–221). Springer.
- Kalliala, M. (1999). *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos*. Tammer-Paino.
- Kallinen, T., & Kinnunen, T. (2021). Etnografia. Teoksessa J. Vuori (Toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/palvelut/metelmaopetus/>
- Kalliokoski, T. (2020). *Yhteisöllisyyden rajat yhteistoiminnan ja ihmisen perushyvien näkökulmasta*. Akateeminen väitöskirja. Teologinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6077-5>
- Kangas, M. (2010). *The school of the FuTure: Theoretical and pedagogical approaches for creative and playful learning environments*. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 57. Lapin yliopisto.
- Kangas, J., & Brotherus, A. (2017). Osallisuus ja leikki varhaiskasvatuksessa – ”Leikittäisiin ja kaikki olis’ onnellisia!” Teoksessa A. Toom, M. Rautiainen & J. Tähtinen (Toim.), *Toiveet ja*
- Stenius, Karlsson & Sivenius. *Journal of Early Childhood Education Research* 10(2) 2021, 239–263. <http://jecer.org/fi>

- todellisuus: Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa* 75 (s.197–223). Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Karjalainen, S., & Puroila, A.-M. (2017). Ilon koodi: dialogisesti ja kulttuurisesti rakentuvat lasten ilon hetket päiväkotiarjessa. *Kasvatus ja aika*, 11(3), 23–36.
- Karlsson, L. (2000). *Lapsille puheenvuoro - Ammattikäytännön perinteet murroksessa*. Edita.
- Karlsson, L. (2020). Studies of child perspectives in methodology and practice with 'osallisuus' as a Finnish approach to children's reciprocal cultural participation. In E. E. Ødegaard & J. S. Borgen (Toim.), *30 years of the UN Convention of the Rights of the Child in action, childhood cultures in transformation* (s. 246-273). Brill | Sense.
https://doi.org/10.1163/9789004445666_013
- Kettukangas, T. (2017). *Perustoiminnot-käsite varhaiskasvatuksessa*. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 110. Itä-Suomen yliopisto.
- Kielitoimiston sanakirja. (2020). *Huumori*. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy.
<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/huumori?searchMode=all>
- Kielitoimiston sanakirja. (2020). *Leikki*. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy.
<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/leikki?searchMode=all>
- Kielitoimiston sanakirja. (2020). *Leikillinen*. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy.
<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/leikillinen?searchMode=all>
- Koivula, M., & Eerola-Pennanen, P. (2017). Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (Toim.), *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s. 249–280). Vastapaino.
- Köngäs, M. (2018). *Eihän lapsil ees oo hermoja. Etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjesta*. Acta Universitatis Lapponiensis 368. Lapin yliopisto.
- Lehtonen, H. (1990). *Yhteisö*. Vastapaino.
- Leskisenoja, E. (2017). *Positiivisen pedagogiikan työkalupakki*. Ps-Kustannus.
- Lobman, C. L. (2006). Improvisation: An analytic tool for examining teacher-child interactions in the early childhood classroom. *Early Childhood Research Quarterly*, 21,(4) 455–470.
<https://doi.org/10.1016/j.jecresq.2006.09.004>
- Loizou, E. (2005). Infant humor: the theory of the absurd and the empowerment theory. *International Journal of Early Years Education*, 13(1), 43–53.
<https://doi.org/10.1080/09669760500048329>
- Loizou, E., & Recchia, S. (2019). *Research on young children's humor: theoretical and practical implications for early childhood education*. Springer.
- Manninen, S. (2019). *Endogenous opioid system and human sociability*. Annales Universitatis Turkuensis D1442. Turun yliopisto.
- Martin, R. A. (2011). *The Psychology of Humor*. Elsevier Academic Press.
- Stenius, Karlsson & Sivenius. *Journal of Early Childhood Education Research* 10(2) 2021, 239–263. <http://jecer.org/fi>

- Martin, R. A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J., & Weir, K. (2003). Individual differences in use of humor and their relation to psychological well-being: Development of the humor styles questionnaire. *Journal of Research in Personality, 37*, 48–75.
[https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00534-2](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00534-2)
- McGhee, P. E. (1984). Development of the creative aspects of humour. Teoksessa P. E. McGhee & A. Chapman (Toim.), *Children's Humour* (s.119–130). John Wiley & Sons.
- McGhee, P. E. (2002). *Understanding and promoting the development of young children's humor*. Dubuque.
- McGhee, P. E. (2019). Humor in the ECE classroom: A neglected form of play whose time has come. Teoksessa E. Loizou & S. Reccia (Toim.), *Young Children's Humor. Teoretical and Practical Implications for Early Childhood Education* (s. 83–106). Springer.
- McKenzie, J. (2005). Bums, poos and wees: Carnavalesque spaces in the picture books of early childhood. Or, has literature gone to the dogs? *Early Childhood Education, 4*(1), 81-94.
- McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: a definition and theory. *Journal of Community Psychology, 14*, 6–23. [https://doi.org/10.1002/1520-6629\(198601\)14:1<6::AID-JCOP2290140103>3.0.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/1520-6629(198601)14:1<6::AID-JCOP2290140103>3.0.CO;2-I)
- Orekouya, O. S., Chan, E. S., & Chik, M. P. (2014). Humor and reading motivation in children: Does the tickling work? *International Journal of Education, 6*(1) 61–72.
<http://dx.doi.org/10.5296/ije.v6i1.4724>
- Pihlainen, K., Reunamo, J., & Kärnä, E. (2019). Lapset varhaiskasvatuksen arvioijina - Lasten mukavina pitämät asiat päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. *Journal of Early Childhood Education Research, 8*(1) 121–142.
- Puroila A-M., Hohti, R., & Karlsson, L. (2016). Hassuja juttuja - lasten huumoria päiväkotii- ja kouluympäristössä. Teoksessa L. Karlsson, A.-M. Puroila & E. Estola (Toim.), *Välkkeitä, valo ja varjoja. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista* (s. 71–89). N-Y-T-NYT.
- Rissanen, M.-J., & Mustola, M. (2017). Lastenkulttuuri. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (Toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* (s. 293–306). Vastapaino.
- Rutanen, N. (2013). Pienten lasten jännitteiset leikin tilat alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (Toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (s. 95–112). Vastapaino.
- Stenius, T., Karlsson, L., & Sivenius, A. (2021). Young children's humour in play and moments of everyday life in ECEC centres. *Scandinavian Journal of Educational Research*.
<https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1869084>
- Tallant, L. (2015). Framing young children's humour and practitioner responses to it using a Bakhtinian carnivalesque lens. *International Journal of Early Childhood, 47*(2) 251–266.
<https://doi.org/10.1007/s13158-015-0134-0>
- Tamblyn, D. (2003). *Laugh and learn. 95 ways to use humor for more effective teaching and training*. AMACOM.
- Stenius, Karlsson & Sivenius. *Journal of Early Childhood Education Research* 10(2) 2021, 239–263. <http://jecer.org/fi>

- THL. (2019). *Varhaiskasvatus 2019*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/varhaiskasvatus/lasten-paivahoito>
- Vygotsky, L. S. (2002). Play and its role in the mental development of the child (C. Mulholland, käänt.). *Voprosy psikhologii*, 1966, No. 6 (Alkuperäinen teksti julkaistu 1933). <https://www.marxists.org/archive/vygotsky/works/1933/play.htm>
- Wiesenfeld, E. (1996). The concept of "WE": A community social psychology myth? *Journal of community psychology*, 24(4) 337–346.